Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 22ας Οκτωβρίου 2013 *

«Παράβαση κράτους μέλους — Απόφαση του Δικαστηρίου η οποία διαπιστώνει παράβαση υποχρεώσεων που υπέχει κράτος μέλος — Εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία προβλέπει κωλύουσα μειοψηφία 20 % για τη λήψη ορισμένων αποφάσεων από τους μετόχους της Volkswagen AG»

Στην υπόθεση C-95/12,

με αντικείμενο προσφυγή του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, λόγω παραβάσεως, ασκηθείσα στις 21 Φεβρουαρίου 2012,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους E. Montaguti και G. Braun, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενης από τους T. Henze, J. Schwarze και J. Möller καθώς και από τη J. Kemper,

καθής,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους B. Σκουρή, Πρόεδρο, K. Lenaerts, αντιπρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen, E. Juhász, A. Borg Barthet, C. G. Fernlund, J. L. da Cruz Vilaça, προέδρους τμήματος, A. Rosas, Γ. Αρέστη, A. Arabadjiev (εισηγητή), C. Toader, E. Jarašiūnas και C. Vajda, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: K. Malacek, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Μαρτίου 2013,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Μαΐου 2013,

εκδίδει την ακόλουθη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Απόφαση

1 Με την προσφυγή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο:

— να κρίνει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, παραλείποντας να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα προς εκτέλεση της αποφάσεως της 23ης Οκτωβρίου 2007, C-112/05, Επιτροπή κατά Γερμανίας (Συλλογή 2007, σ. I-8995), αναφορικά με τη μη συμβατότητα ορισμένων άρθρων του νόμου σχετικά με την πώληση σε ιδιώτες μετοχών της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης Volkswagenwerk (Gesetz über die Überführung der Anteilsrechte an der Volkswagenwerk Gesellschaft mit beschränkter Haftung in private Hand), της 21ης Ιουλίου 1960 (*BGBI.* 1960 I, αριθ. 39, σ. 585, και *BGBI.* 1960 III, σ. 641-1-1, στο εξής: νόμος VW), προς το δίκαιο της Ένωσης, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ·

— να υποχρεώσει την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να καταβάλει στην Επιτροπή χρηματική ποινή 282 725,10 ευρώ για κάθε ημέρα καθυστερήσεως κατά την εκτέλεση της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, από την ημερομηνία δημοσιεύσεως της αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση και μέχρις ότου εκτελεστεί η προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας·

— να υποχρεώσει την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να καταβάλει στην Επιτροπή το κατ' αποκοπήν ποσό το οποίο θα προκύψει από τον πολλαπλασιασμό του ημερήσιου ποσού των 31 114,72 ευρώ με τον αριθμό των ημερών που θα έχουν παρέλθει, χωρίς να έχει τερματιστεί η παράβαση, από την ημερομηνία δημοσιεύσεως της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας μέχρι την ημερομηνία δημοσιεύσεως αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση ή μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία το εν λόγω κράτος μέλος θα θέσει τέρμα στην παράβαση, και

— να καταδικάσει την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στα δικαστικά έξοδα.

Το ιστορικό της διαφοράς και η απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας

2 Κατά τη θέσπιση του νόμου VW, το 1960, το γερμανικό ομοσπονδιακό κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξωνίας ήταν οι δύο βασικοί μέτοχοι της Volkswagenwerk GmbH (στο εξής: Volkswagen), της οποίας έκαστο κατείχε το 20 % του κεφαλαίου. Κατ εφαρμογήν του ως άνω νόμου, η Volkswagen, εταιρία περιορισμένης ευθύνης, μετετράπη σε ανώνυμη εταιρία.

3 Εν συνεχεία, το γερμανικό ομοσπονδιακό κράτος αποσύρθηκε από το μετοχικό κεφάλαιο της εν λόγω εταιρίας, ενώ το ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξωνίας διατηρεί ακόμα συμμετοχή της τάξεως του 20 %.

4 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW, όπως ίσχυε προ της δημοσιεύσεως της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, προέβλεπε ότι το δικαίωμα ψήφου μετόχου διαθέτοντος μετοχές των οποίων η ονομαστική αξία υπερέβαινε το ένα πέμπτο του εταιρικού κεφαλαίου περιοριζόταν στον αριθμό ψήφων που παρέχουν μετοχές ονομαστικής αξίας ίσης προς το ένα πέμπτο του εταιρικού κεφαλαίου.

5 Το άρθρο 4 του εν λόγω νόμου, τιτλοφορούμενο «Καταστατικό της εταιρίας», όπως ίσχυε προ της δημοσιεύσεως της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, όριζε τα εξής:

«1. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και το ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξωνίας εξουσιοδοτούνται να ορίσουν έκαστο δύο μέλη του συμβουλίου εποπτείας, καθόσον κατέχουν μετοχές της εταιρίας.

[…]

3. Για τη λήψη των αποφάσεων της γενικής συνελεύσεως για τις οποίες απαιτείται, δυνάμει του νόμου περί ανωνύμων εταιριών, πλειοψηφία τουλάχιστον των τριών τετάρτων του εκπροσωπούμενου κατά τη λήψη τους εταιρικού κεφαλαίου, απαιτείται πλειοψηφία άνω των τεσσάρων πέμπτων του εκπροσωπούμενου κατά τη λήψη τους εταιρικού κεφαλαίου.»

6 Στην προπαρατεθείσα απόφασή του Επιτροπή κατά Γερμανίας, το Δικαστήριο, στο σημείο 1 του διατακτικού αυτής, αποφάσισε:

«Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, διατηρώντας σε ισχύ το άρθρο 4, παράγραφος 1, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, [του νόμου VW], παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 56, παράγραφος 1, ΕΚ.»

7 Κατόπιν της εν λόγω αποφάσεως, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θέσπισε τον τροποποιητικό νόμο του νόμου περί πωλήσεως σε ιδιώτες μετοχών της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης Volkswagenwerk (Gesetz zur Änderung des Gesetzes über die Überführung der Anteilsrechte an der Volkswagenwerk Gesellschaft mit beschränkter Haftung in private Hand), της 8ης Δεκεμβρίου 2008 (στο εξής: τροποποιητικός νόμος του νόμου VW), ο οποίος δημοσιεύθηκε στη Bundesgesetzblatt στις 10 Δεκεμβρίου 2008 (*BGBl.* 2008 I αριθ. 56, σ. 2369) και τέθηκε σε ισχύ στις 11 Δεκεμβρίου 2008.

8 Ο ως άνω νόμος κατήργησε, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 2 και 4, παράγραφος 1, του νόμου VW. Αντιθέτως, δεν τροποποίησε το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW.

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία

9 Η Επιτροπή, με το από 24 Δεκεμβρίου 2007 έγγραφό της, ζήτησε από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας να της κοινοποιήσει τα μέτρα τα οποία είχε λάβει ή σκόπευε να λάβει προς εκτέλεση της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας.

10 Το εν λόγω κράτος μέλος απάντησε με το από 6 Μαρτίου 2008 έγγραφο, δηλώνοντας ότι το ομοσπονδιακό Υπουργείο Δικαιοσύνης είχε καταρτίσει σχέδιο νόμου με σκοπό την εκτέλεση της ως άνω αποφάσεως και ότι το εν λόγω σχέδιο νόμου τελούσε υπό διαβούλευση μεταξύ των οικείων υπηρεσιών.

11 Στις 5 Ιουνίου 2008 η Επιτροπή απέστειλε έγγραφο οχλήσεως στο ως άνω κράτος μέλος, καλώντας το να υποβάλει τις παρατηρήσεις του εντός προθεσμίας δύο μηνών.

12 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απέστειλε αυθημερόν στην Επιτροπή το εγκεκριμένο από το υπουργικό συμβούλιο σχέδιο νόμου, το οποίο προοριζόταν να εκτελέσει την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, επισημαίνοντας ότι η νομοθετική διαδικασία επρόκειτο να κινηθεί πάραυτα.

13 Την 1η Δεκεμβρίου 2008 η Επιτροπή απέστειλε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αιτιολογημένη γνώμη με την οποία την καλούσε να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την εκτέλεση της ως άνω αποφάσεως εντός προθεσμίας δύο μηνών από τη λήψη του εν λόγω εγγράφου.

14 Η Επιτροπή διαπίστωσε, επίσης, ότι μολονότι η κατάργηση των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 1, του νόμου VW προβλεπόταν στο προοριζόμενο να εκτελέσει την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας σχέδιο νόμου, εντούτοις, με το εν λόγω σχέδιο νόμου διετηρείτο σε ισχύ το άρθρο 4, παράγραφος 3, του ως άνω νόμου. Η Επιτροπή προσέθεσε ότι δεν της είχε παρασχεθεί καμία πληροφορία σχετικά με την τροποποίηση των σημείων του καταστατικού που αντιστοιχούσαν στις επίμεμπτες διατάξεις του νόμου VW.

15 Ο τροποποιητικός νόμος του νόμου VW, του οποίου το περιεχόμενο παρέμεινε κατ' ουσίαν ταυτόσημο με αυτό του ως άνω σχεδίου νόμου, δημοσιεύθηκε στις 10 Δεκεμβρίου 2008.

16 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας πρότεινε στην Επιτροπή, με το από 17 Δεκεμβρίου 2008 έγγραφο, να υποβάλουν από κοινού στο Δικαστήριο αίτηση ερμηνείας της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, δυνάμει του άρθρου 43 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 102 του Κανονισμού του Διαδικασίας.

17 Καθώς η Επιτροπή δεν έδωσε συνέχεια στην εν λόγω πρόταση, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απάντησε στην αιτιολογημένη γνώμη με το από 29 Ιανουαρίου 2009 έγγραφο, επισημαίνοντας ότι, κατόπιν της θέσεως σε ισχύ του τροποποιητικού νόμου του νόμου VW, θεωρούσε ότι είχε πλήρως εκτελέσει την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας.

18 Στις 21 Φεβρουαρίου 2012, εκτιμώντας ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είχε μόνο μερικώς εκτελέσει την απόφαση του 2007, η Επιτροπή άσκησε την παρούσα προσφυγή.

Επί της προσφυγής

Επί της αιτιάσεως σχετικά με το καταστατικό της Volkswagen

Επιχειρήματα των διαδίκων

19 Η Επιτροπή θεωρεί ότι η πλήρης εκτέλεση της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας πρέπει να περιλαμβάνει τροποποίηση όχι μόνο του νόμου VW, αλλά επίσης του καταστατικού της Volkswagen. Το καταστατικό όπως ισχύει περιλαμβάνει ακόμη, στο άρθρο του 25, παράγραφος 2, ρήτρα σχετικά με τη μειωμένη κωλύουσα μειοψηφία, η οποία είναι κατ' ουσίαν ανάλογη προς αυτή του άρθρου 4, παράγραφος 3, του νόμου VW. Επιπλέον, η ρήτρα σχετικά με την επιβολή ανωτάτου ορίου στα δικαιώματα ψήφου απαλείφθηκε από το ως άνω καταστατικό κατά τη διάρκεια του μηνός Σεπτεμβρίου του 2009, δηλαδή εννέα μήνες μετά την κατάργηση της αντίστοιχης διατάξεως του νόμου VW. Ωστόσο, το Δικαστήριο είχε κρίνει, στη σκέψη 26 της αποφάσεώς του, ότι οι προαναφερθείσες ρήτρες του καταστατικού έπρεπε να θεωρηθούν, υπό το πρίσμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, ως εθνικό μέτρο.

20 Συναφώς, η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, εάν το Δικαστήριο αναγνωρίσει ότι κράτος μέλος παρέβη υποχρέωση που υπέχει από τις Συνθήκες, το εν λόγω κράτος οφείλει, σύμφωνα με το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να «λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου». Συνεπώς, δεδομένου ότι οι δημόσιες αρχές ήταν, μέσω του ομόσπονδου κράτους της Κάτω Σαξωνίας, μέτοχοι της Volkswagen, είχαν, υπό αυτή τους την ιδιότητα, όχι μόνο τη δυνατότητα αλλά, επίσης, την υποχρέωση να προτείνουν τις απαιτούμενες τροποποιήσεις στο καταστατικό της εν λόγω εταιρίας.

21 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι η αιτίαση περί μη τροποποιήσεως του καταστατικού της Volkswagen είναι απαράδεκτη, καθόσον αυτό δεν αποτέλεσε αντικείμενο της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο εξέτασε μόνο συγκεκριμένες διατάξεις του νόμου VW.

22 Σε κάθε περίπτωση, δεδομένου ότι η Volkswagen είναι ιδιωτική εταιρία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για πράξεις και παραλείψεις της εν λόγω εταιρίας, διότι, βάσει του άρθρου 119, παράγραφος 1, σημείο 5, του νόμου της 6ης Σεπτεμβρίου 1965 περί ανωνύμων εταιριών (Aktiengesetz) (*BGBl.* 1965 I, σ. 1089), όπως τροποποιήθηκε από τον νόμο για τον έλεγχο και τη διαφάνεια στον τομέα των επιχειρήσεων (Gesetz zur Kontrolle und Transparenz im

Unternehmensbereich), της 27ης Απριλίου 1998 (*BGBl*. 1998 I, σ. 786), μόνο οι μέτοχοι τέτοιου είδους εταιρίας δύνανται να προβούν στην τροποποίηση του καταστατικού της στο πλαίσιο γενικής συνελεύσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

23 Η διαδικασία του άρθρου 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ πρέπει να θεωρείται ως ειδική ένδικη διαδικασία εκτελέσεως των αποφάσεων, δηλαδή ως μέσο αναγκαστικής εκτελέσεως (απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Ιουλίου 2005, C-304/02, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2005, σ. I-6263, σκέψη 92). Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο αυτής μπορούν να εξετασθούν μόνον οι αθετήσεις εκείνων των υποχρεώσεων που υπέχει το κράτος μέλος από τη Συνθήκη τις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ως βάσιμες κατά το άρθρο 258 ΣΛΕΕ (απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Σεπτεμβρίου 2009, C-457/07, Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, Συλλογή 2009, σ. I-8091, σκέψη 47).

24 Ωστόσο, στην προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας, το Δικαστήριο ουδόλως εξέτασε το ζήτημα κατά πόσον το καταστατικό της Volkswagen συνιστούσε παράβαση των υποχρεώσεων που υπείχε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας από τη ΣΛΕΕ. Πράγματι, το αντικείμενο της ένδικης διαφοράς επί της οποίας εκδόθηκε η ως άνω απόφαση αφορούσε αποκλειστικά τη συμβατότητα ορισμένων διατάξεων του νόμου VW προς την ως άνω Συνθήκη.

25 Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της Επιτροπής, το Δικαστήριο δεν εκτίμησε, στη σκέψη 26 της εν λόγω αποφάσεως, ότι το καταστατικό της Volkswagen έπρεπε να θεωρηθεί, καθεαυτό, εθνικό μέτρο, αλλά ότι «ακόμη και αν υποτεθεί [...] ότι ο νόμος VW απλώς επαναλαμβάνει μια συμφωνία που πρέπει να χαρακτηρισθεί ως σύμβαση ιδιωτικού δικαίου, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το γεγονός ότι η σύμβαση αυτή αποτέλεσε το αντικείμενο νόμου αρκεί για να θεωρηθεί, από πλευράς ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, ως εθνικό μέτρο».

26 Κατά συνέπεια, η αιτίαση περί μη τροποποιήσεως του καταστατικού της Volkswagen πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

Επί της αιτιάσεως σχετικά με τον νόμο VW

Επιχειρήματα των διαδίκων

27 Κατά την Επιτροπή, προκύπτει από την προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW μείωση του ορίου της κωλύουσας μειοψηφίας συνιστά αυτοτελή παράβαση του άρθρου 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Διάφορα στοιχεία της αποφάσεως αυτής επιβεβαιώνουν τούτο το συμπέρασμα, εκ των οποίων, ιδίως, τα εξής:

— το γεγονός, αφενός, ότι η Επιτροπή προσήψε τρεις χωριστές αιτιάσεις, εκ των οποίων η μία σχετικά με τη μείωση του ορίου της κωλύουσας μειοψηφίας του άρθρου 4, παράγραφος 3, του νόμου VW και, αφετέρου, ότι καμία εξ αυτών των αιτιάσεων δεν απορρίφθηκε από το Δικαστήριο, όπως προκύπτει και από τη σκέψη 81 της ως άνω αποφάσεως·

— η καταδίκη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στο σύνολο των δικαστικών εξόδων αποδεικνύει ότι η Επιτροπή δικαιώθηκε ως προς το σύνολο των αιτιάσεων περί παραβάσεως του άρθρου 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Η διαπίστωση, στη σκέψη 83 της ίδιας αποφάσεως, κατά την οποία το ως άνω κράτος μέλος ηττήθηκε «ως προς τους βασικότερους ισχυρισμούς του», λόγος για τον οποίο καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα, εξηγείται μάλλον από την απόρριψη της προσφυγής, καθόσον με αυτήν προβαλλόταν παραβίαση της κατοχυρωμένης στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ ελευθερίας εγκαταστάσεως·

— οι σκέψεις 48 και 50 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, από τις οποίες προκύπτει ότι η μείωση του ορίου της κωλύουσας μειοψηφίας παρέχει, καθεαυτή, στους μετόχους της Volkswagen που υπάγονται στον δημόσιο τομέα τη δυνατότητα να ασκούν, με πιο περιορισμένη επένδυση από αυτή που απαιτεί το κοινό εταιρικό δίκαιο, ουσιώδη επιρροή επί της εταιρίας αυτής·

— η σκέψη 51 της ως άνω αποφάσεως, με την οποία το Δικαστήριο, επισημαίνοντας ότι η επιβολή ανωτάτου ορίου στα δικαιώματα ψήφου «ολοκληρώνει» το νομικό πλαίσιο που ετέθη σε εφαρμογή με τη μείωση του ορίου της κωλύουσας μειοψηφίας, έκρινε ότι το εν λόγω νομικό πλαίσιο επιτρέπει, καθεαυτό, στους ως άνω υπαγόμενους στον δημόσιο τομέα να ασκούν ουσιώδη επιρροή επί των αποφάσεων της προπαρατεθείσας εταιρίας με αυτήν την πιο περιορισμένη επένδυση, και

— η χρήση, στη σκέψη 54 της ως άνω αποφάσεως, του όρου «περιορισμοί» στον πληθυντικό αριθμό καθώς και του συνδέσμου «και» αντί της φράσεως «σε συνδυασμό με» για τη σύνδεση των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW, από την οποία η Επιτροπή συνάγει ότι οι δύο αυτές διατάξεις συνιστούν δύο περιορισμούς, ανεξάρτητους ο ένας από τον άλλο.

28 Εξάλλου, συνάγεται από τη συνδυασμένη εξέταση των σκέψεων 40, 41, 51, 52 και 72 έως 81 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας ότι επιβολή ανωτάτου ορίου στα δικαιώματα ψήφου που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW συνιστά επίσης, καθεαυτή, αδικαιολόγητο περιορισμό στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Κατά συνέπεια, κανένα στοιχείο αυτής της αποφάσεως δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μπορούσε ελεύθερα να επιλέξει ποια από τις δύο διατάξεις έπρεπε να καταργήσει προκειμένου να εκτελέσει την ως άνω απόφαση.

29 Όσον αφορά το διατακτικό της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, η Επιτροπή φρονεί ότι αυτό πρέπει να γίνει κατανοητό υπό το πρίσμα του σκεπτικού της αποφάσεως αυτής, και ιδίως των ως άνω εκτεθέντων στοιχείων.

30 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εκτιμά ότι προκύπτει σαφώς από το σημείο 1 του διατακτικού της ως άνω αποφάσεως ότι η παράβαση του άρθρου 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο αποτελούσε συνέπεια του άρθρου 2, παράγραφος 1, του νόμου VW «σε συνδυασμό με» το άρθρο 4, παράγραφος 3, του ίδιου νόμου. Επομένως, η διαπιστωθείσα στην απόφαση αυτή παράβαση απορρέει αποκλειστικά από την αλληλεπίδραση μεταξύ, αφενός, της διατάξεως σχετικά με τα δικαιώματα ψήφου, ήτοι του άρθρου 2, παράγραφος 1, του νόμου VW, και, αφετέρου, της διατάξεως σχετικά με τη μειωμένη κωλύουσα μειοψηφία, ήτοι του άρθρου 4, παράγραφος 3, του νόμου VW.

31 Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται, ιδίως, από τις σκέψεις 30, 43, 51, 54, 56 και 78 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας.

32 Το γεγονός ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας καταδικάστηκε στα δικαστικά έξοδα στερείται σημασίας, αφ' ης στιγμής, όπως προκύπτει από τη σκέψη 83 της αποφάσεως αυτής, η εν λόγω καταδίκη βασίζεται στη διαπίστωση ότι το οικείο κράτος μέλος ηττήθηκε «ως προς τους βασικότερους ισχυρισμούς του».

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

33 Βάσει του άρθρου 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, άπαξ το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι κράτος μέλος έχει παραβεί υποχρέωση που υπέχει από τις Συνθήκες, το κράτος αυτό οφείλει να λάβει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

34 Κατόπιν της δημοσιεύσεως της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, και εντός της προς τούτο ταχθείσας από την Επιτροπή προθεσμίας με την αιτιολογημένη γνώμη που εξέδωσε στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατήργησε τα άρθρα 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 1, του νόμου VW. Αντιθέτως, διατήρησε σε ισχύ το άρθρο 4, παράγραφος 3, τούτου του νόμου.

35 Υπό αυτές τις συνθήκες, πρέπει να κριθεί εάν το οικείο κράτος μέλος είχε, επίσης, την υποχρέωση, βάσει του άρθρου 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να καταργήσει ή να τροποποιήσει την τελευταία διάταξη του νόμου VW, προκειμένου να εκτελέσει πλήρως την ως άνω απόφαση Επιτροπή κατά Γερμανίας.

36 Αυτό θα συνέβαινε εάν, με την ως άνω απόφαση, το Δικαστήριο είχε διαπιστώσει αυτοτελή παράβαση απορρέουσα από το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW.

37 Συναφώς, το διατακτικό της ως άνω αποφάσεως, το οποίο περιγράφει την παράβαση που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο, αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Στο σημείο 1 του εν λόγω διατακτικού, το Δικαστήριο, αφιστάμενο ως προς τούτο από την προσφυγή της Επιτροπής, αποφάσισε ότι «η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, διατηρώντας σε ισχύ το άρθρο 4, παράγραφος 1, καθώς και το άρθρο 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου [VW], παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο [63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ]».

38 Χρησιμοποιώντας τις συνδετικές λέξεις «καθώς και» και την έκφραση «σε συνδυασμό με», το Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ, αφενός, της παραβάσεως που απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου VW και εκείνης που απορρέει, αφετέρου, από τη συνδυασμένη εφαρμογή των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, αυτού του νόμου.

39 Συνεπώς, εν αντιθέσει με την παράβαση που απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου VW, το Δικαστήριο δεν διαπίστωσε παράβαση απορρέουσα από το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου τούτου, μεμονωμένως εξεταζομένου, αλλά μόνον όσον αφορά τον συνδυασμό της διατάξεως αυτής με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW.

40 Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από το σκεπτικό της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, υπό το πρίσμα του οποίου πρέπει να γίνει κατανοητό το διατακτικό της αποφάσεως (βλ. απόφαση της 16ης Μαρτίου 1978, 135/77, Bosch, Συλλογή τόμος 1978, σ. 303, σκέψη 4, και απόφαση της 29ης Ιουνίου 2010, C-526/08, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου, Συλλογή 2010, σ. I-6151, σκέψη 29).

41 Πρώτον, προκύπτει συναφώς, από τη σκέψη 30 της αποφάσεως αυτής, ότι το Δικαστήριο αποφάσισε να εξετάσει από κοινού τις αιτιάσεις περί μη συμβατότητας των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW με το άρθρο 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, λαμβανομένων υπόψη όχι μόνο της επιχειρηματολογίας των διαδίκων, αλλά και των «σωρευτικών αποτελεσμάτων που επιφέρουν [αυτές] οι δύο διατάξεις».

42 Δεύτερον, στη σκέψη 43 της ίδιας αποφάσεως, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι επιβαλλόταν να εξετασθούν τα αποτελέσματα του καθορισμού ανωτάτου ορίου στα δικαιώματα ψήφου που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW «σε συσχετισμό με την προβλεπόμενη στο άρθρο 4, παράγραφος 3, [αυτού] του νόμου».

43 Τρίτον, το Δικαστήριο, έχοντας διαπιστώσει, στη σκέψη 50 της ως άνω αποφάσεως, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW δημιουργεί έναν μηχανισμό ο οποίος επιτρέπει στους μετόχους που υπάγονται στον δημόσιο τομέα να διατηρούν, με πιο περιορισμένη επένδυση από αυτήν που επιτάσσει το κοινό εταιρικό δίκαιο, κωλύουσα μειοψηφία, η οποία τους επιτρέπει να αντιτάσσονται σε σημαντικές αποφάσεις, επισήμανε, στη σκέψη 51 της εν λόγω αποφάσεως, ότι το άρθρο 2,

παράγραφος 1, του νόμου VW, επιβάλλοντας ανώτατο όριο στα δικαιώματα ψήφου ανερχόμενο σε 20 %, «ολοκληρώνει ένα νομικό πλαίσιο το οποίο παρέχει στους εν λόγω μετόχους που υπάγονται στον δημόσιο τομέα τη δυνατότητα να ασκούν, μ' αυτήν την πιο περιορισμένη επένδυση, ουσιώδη επιρροή».

44 Τέταρτον, το Δικαστήριο διαπίστωσε, στη σκέψη 56 της ίδιας αποφάσεως, ότι «ο συνδυασμός των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW συνιστά περιορισμό στις κινήσεις κεφαλαίων υπό την έννοια του άρθρου [63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ]». Αυτή η διαπίστωση αντιδιαστέλλεται προς εκείνη της σκέψεως 68 της ως άνω αποφάσεως, κατά την οποία «το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου VW συνιστά περιορισμό στις κινήσεις κεφαλαίων υπό την έννοια του άρθρου [63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ]».

45 Το σκεπτικό της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας επιβεβαιώνει, συνεπώς, το συμπέρασμα που συνάγεται από το σημείο 1 του διατακτικού της αποφάσεως αυτής, σύμφωνα με το οποίο η διαπιστωθείσα από το Δικαστήριο παράβαση απέρρευσε όχι από το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου τούτου, μεμονωμένως εξεταζομένου, αλλά μόνον από τον συνδυασμό της διατάξεως αυτής με το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW.

46 Κανένα από τα στοιχεία που επικαλέστηκε η Επιτροπή δεν δύναται να αναιρέσει το συμπέρασμα αυτό.

47 Πρώτον, η ερμηνεία των σκέψεων 48 και 50 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας στην οποία προέβη η Επιτροπή εκκινεί από μια αποσπασματική ερμηνεία της αποφάσεως αυτής η οποία δεν λαμβάνει υπόψη ούτε την εσωτερική αλληλουχία μεταξύ των διαφόρων κεφαλαίων αυτής ούτε το σύνολο και τη συνοχή του σκεπτικού της. Πράγματι, το Δικαστήριο, επισημαίνοντας στη σκέψη 50 της εν λόγω αποφάσεως ότι το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW «δημιουργεί ένα μηχανισμό ο οποίος επιτρέπει στους μετόχους που υπάγονται στον δημόσιο τομέα να διατηρούν, με πιο περιορισμένη επένδυση από αυτήν που απαιτεί το κοινό εταιρικό δίκαιο, κωλύουσα μειοψηφία, η οποία τους επιτρέπει να αντιτάσσονται σε σημαντικές αποφάσεις», ουδόλως απεφάνθη επί του ζητήματος εάν η διάταξη αυτή καθεαυτήν συνιστά παράβαση του άρθρου 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, εν αντιθέσει προς όσα φαίνεται να υποστηρίζει η Επιτροπή. Αυτή η σκέψη εντάσσεται, εξάλλου, στη συλλογιστική γραμμή που χαράχθηκε από τις προηγούμενες σκέψεις αυτής της αποφάσεως, όπου το Δικαστήριο επισήμανε, στις σκέψεις 30 και 43, ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου VW έπρεπε να εξετασθεί «σε συσχετισμό με» το άρθρο 4, παράγραφος 3, αυτού του νόμου, βάσει, ιδίως, «των σωρευτικών αποτελεσμάτων» τους. Όσον αφορά τη σκέψη 48 της ως άνω αποφάσεως, στην οποία επίσης αναφέρεται η Επιτροπή, αρκεί η επισήμανση ότι αυτή περιλαμβάνει μία ακραιφνώς πραγματική διαπίστωση, κατά την οποία «κατά την έκδοση του νόμου VW, το 1960, το ομοσπονδιακό κράτος και το ομόσπονδο κράτος της Κάτω Σαξωνίας ήσαν οι δύο κύριοι μέτοχοι της Volkswagen, προσφάτως ιδιωτικοποιηθείσας εταιρίας, και κατείχαν έκαστο 20 % του κεφαλαίου αυτής».

48 Δεύτερον, η σκέψη 51 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας πρέπει επίσης να γίνει κατανοητή υπό το πρίσμα της υπόλοιπης αποφάσεως. Έτσι, το Δικαστήριο, επισημαίνοντας ότι η επιβολή ανωτάτου ορίου στα δικαιώματα ψήφου «ολοκληρώνει» ένα νομικό πλαίσιο το οποίο παρέχει στους εν λόγω μετόχους που υπάγονται στον δημόσιο τομέα τη δυνατότητα να ασκούν, με αυτή την πιο περιορισμένη επένδυση, ουσιώδη επιρροή στις αποφάσεις που λαμβάνονται από τη Volkswagen, επέμεινε στο ζήτημα της συμπληρωματικότητας των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW, και όχι στο ζήτημα των αυτοτελών αποτελεσμάτων της τελευταίας διάταξης, εν αντιθέσει προς όσα υποστηρίζει η Επιτροπή.

49 Τρίτον, η Επιτροπή δεν πρέπει να συνάγει, από την απλή χρήση, στη σκέψη 54 της ως άνω αποφάσεως, του όρου «περιορισμοί» στον πληθυντικό αριθμό ή του συνδέσμου «και», ότι τα άρθρα 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW συνιστούν δύο ανεξάρτητους μεταξύ τους περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Στην ίδια σκέψη, το Δικαστήριο επισήμανε ότι αυτές οι δύο διατάξεις δημιουργούν «ένα μηχανισμό» ικανό να περιορίσει τη δυνατότητα των άμεσων επενδυτών να μετέχουν στην εταιρία με σκοπό τη δημιουργία ή διατήρηση σταθερών και

άμεσων οικονομικών δεσμών με αυτήν, οι οποίοι να καθιστούν δυνατή την ουσιαστική συμμετοχή στη διαχείριση της εταιρίας αυτής ή στον έλεγχό της. Επιπλέον, στη σκέψη 56 της ίδιας αποφάσεως, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ο συνδυασμός των άρθρων 2, παράγραφος 1, και 4, παράγραφος 3, του νόμου VW συνιστά περιορισμό στις κινήσεις κεφαλαίων υπό την έννοια του άρθρου 56, παράγραφος 1, ΕΚ».

50 Τέταρτον, καίτοι αληθεύει ότι, στη σκέψη 81 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Γερμανίας, το Δικαστήριο έκανε δεκτές τις αιτιάσεις που είχε προσάψει η Επιτροπή περί παραβάσεως του άρθρου 63, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, τούτο δεν πρέπει να εξομοιώνεται, ελλείψει ρητής αντίθετης επισημάνσεως, με διαπίστωση του Δικαστηρίου κατά την οποία το άρθρο 4, παράγραφος 3, του νόμου VW συνιστά, καθεαυτό, περιορισμό στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων.

51 Πέμπτον, ούτε το γεγονός ότι το Δικαστήριο καταδίκασε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στο σύνολο των δικαστικών εξόδων είναι ικανό να στηρίξει την άποψη της Επιτροπής. Αυτή η καταδίκη ήταν δικαιολογημένη, όπως προκύπτει από τη σκέψη 83 της προπαρατεθείσας αποφάσεως, από τη διαπίστωση ότι το εν λόγω κράτος μέλος ηττήθηκε «ως προς τους βασικότερους ισχυρισμούς του».

52 Κατά συνέπεια, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, καταργώντας, αφενός, το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου VW και, αφετέρου, το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου αυτού, θέτοντας έτσι τέρμα στον συνδυασμό μεταξύ της τελευταίας διατάξεως και του άρθρου 4, παράγραφος 3, του ως άνω νόμου, συμμορφώθηκε, εντός των ταχθεισών προθεσμιών, προς τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

53 Επομένως, πρέπει να απορριφθεί αυτή η αιτίαση και, κατά συνέπεια, η προσφυγή στο σύνολό της.

Επί των δικαστικών εξόδων

54 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρξε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ζήτησε να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα η Επιτροπή, η οποία και ηττήθηκε, πρέπει αυτή να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφασίζει:

1) Απορρίπτει την προσφυγή.

2) Καταδικάζει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

(υπογραφές)